

Nemzetek és előítéletek

Kiss Gy. Csaba:
Nemzetek és előítéletek.
Esszék, tanulmányok
az Adriától
a Balti-tengerig,
Nap Kiadó, 2013.

Közép-Európáról, erről a sokféleképpen értelmezett régióról egyre újabb és újabb feldolgozások születnek. Ez nem is csoda, hiszen ezt a „régit” témát minden szerző a saját szakterületének megfelelően (politológia, közgazdaságtan, történet- és irodalomtudomány stb.) vizsgálja és értelmezi, ami új kiadványok sorát eredményezi. Szintén a közép-európai régió múltját és jelenét választotta új könyve témájaként az irodalomtörténész Kiss Gy. Csaba, aki új kötetében az irodalom- és a művelődéstörténet szempontjából vizsgálja ezt a sokat vitatott területet.

Közép-Európára nézve kétféle definíció létezik. Az egyik a Német-római Birodalomtól keletre eső, a latin kereszténységhez csatlakozott országokat, így a lengyel, magyar és a cseh királyságot sorolja ehhez a régióhoz. A másik a Német-római és az Orosz Birodalom közötti területet, az úgynevezett *Zwischeneuropa*-t tekinti Közép-Európának. Bár a szerző az első fogalmat használja, írásaiban itt-ott kitér a tágabban értelmezett régió népeire is (szerbek, románok).

Maga a könyv 20 tanulmányt és esszét tartalmaz. Ezek döntően az elmúlt 4-5 évben jelentek meg, nagyrészt külföldön és idegen nyelven, de emellett több új írás is szerepel. Maga a kötet három, különböző tematikájú fejezetre tagolódik.

Az elsőben szereplő esszéekben a szerző politikai szempontból vizsgálja a térséget a XVIII. század végétől napjainkig. A vezérmotívumot a régió népeinek nemzetté válása jelenti, melynek kapcsán több téma is szóba kerül (nemzeti identitás és szimbólumok, alkotmányok, emlékezetpolitika stb.). A műfajból következően jelen vannak a szerző és a térség életéből vett személyes emlékek is az elmúlt fél évszázadból, mint például az 1968-as Prágáról szóló esszéjénél. Az egyetlen komoly tartalmi eltérést a Budapestről szóló írás jelenti, amit a szerző a nem magyar népek szempontjából mutat be. Ez a város reformkorban még többnemzetiségű volt, de a századfordulóra már teljesen elmagyarosodott. Mivel az asszimiláció reális veszélyforrást jelentett az ott élő nemzetiségek számára, íróik műveikben rendkívül negatív színben ábrázolták a magyar fővárost.

A második részben döntően művelődéstörténeti városrajzok szerepelnek. Ezeket, az egykor soknemzetiségű településeket a szerző a tágabb értelemben vett történelmi Magyarország egykori területéről választotta (Raguza, Selmecbánya, Fiume). Multietnikus jellegüknek megfelelően ezeket természetesen nemcsak magyar szempontból mutatja be, hanem az egykor ott élő népek szemszögéből is. Kissé eltér ezektől a Stanisław Vincenzről szóló tanulmánya, ahol hazánk több településéről és régiójáról (Kárpátalja, Budapest, Nógrádverőce és Hódmezővásárhely, Zala megye) is szó esik. Ez a témaválasztás természetesen nem véletlen, hiszen a lengyel író 1939 és 1946 között menekültként tartózkodott Magyarországon, melynek során többfelé is megfordult. Tematikailag viszont markánsan különböznek a Zbigniew Herbertről és a Czesław Miłoszról szóló írásai. Ezekben ugyanis nem egy konkrét városról vagy tájegységről van szó, hanem az előbbiben a magyar szellemi életre gyakorolt hatásáról, az utóbbiban pedig híres művéről, *A rabul ejtett értelemről*.

A harmadikban a szerző magyar, szlovák és horvát írók (Mikszáth Kálmán, Tormay Cecil, Milo Urban, Svetozar Hurban-Vajanský, Ondrej Seberíni, Ján Čajak, Nedeljko Fabrio) művein keresztül villantja fel a „hosszú” XIX. század ellentétes előjelű nemzeti narratíváit, e népeknek a magyarokhoz fűződő viszonyát. Mindezt regionális optikán át, egy-egy soknemzetiségű térség múltján keresztül teszi, így írásaiban többek között a „görbe ország”-nak nevezett felső-magyarországi szlovák régió, a horvát végeknek mondott Muraköz és Túrmező, vagy a „magyar korona gyöngy”-nek aposztrófált Fiume szerepelnek.

Mivel a szerző irodalomtörténész, a szépirodalom jelenti számára az elsődleges megközelítési szempontot és forrásanyagot. Írásai gyakran összehasonlító jellegűek, így nemcsak a magyarok, hanem az egykor velünk élő népek szemszögéből is bemutatja ugyanazokat a történéseket. Ennek a komparatív megközelítésnek köszönhetően a kötet jól tükrözi azt az etnikai sokszínűséget, azokat a sokszor egymással ellentétes nemzeti felfogásokat, melyek egykor a történelmi Magyarországot és a térséget jellemezték.

Vesztróczy Zsolt